

Міністерство освіти і науки України

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Кафедра права

ПОПЕНКО Я.В.

ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ ТА ПРАВОВИХ ВЧЕНЬ:
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 081 «ПРАВО»

Запоріжжя, 2024

УДК 321.1+340.123 (075.8)

Попенко Я.В. Історія політичних та правових вчень : навчально-методичні матеріали для здобувачів вищої освіти спеціальності 081 «Право». Запоріжжя : МДПУ ім. Б.Хмельницького, 2024. 35 с.

Навчально-методичні матеріали рекомендовані для підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 081 Право. Вони є розширеним варіантом програми дисципліни і включають такі елементи як: робочу програму освітнього компоненту, питання лекційного курсу, тематика для підготовки до семінарських занять, тематика самостійної роботи здобувачів вищої освіти, теми рефератів та електронних презентацій, питання для підготовки до іспиту, перелік основної та додаткової літератури.

Матеріали підготовлені у відповідності з вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу на основі компетентнісного підходу.

Навчально-методичні матеріали розраховані для здобувачів вищої освіти освітньо-професійної програми Право денної та заочної форм навчання.

Рецензент:

Срібняк Ігор Володимирович – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії Київського університету імені Бориса Грінченка, Заслужений діяч науки і техніки України

Затверджено на засіданні кафедри права, протокол № 9 від 16.02.2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	5
РОЗДІЛ 2. «ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ ТА ПРАВОВИХ ВЧЕНЬ» ЯК	8
ОБОВ'ЯЗКОВИЙ ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ 081 ПРАВО	
2.1. Опис освітнього компоненту	8
2.2. Мета та завдання освітнього компоненту	8
2.3. Перелік компетентностей, які набуваються під час опанування освітнім	9
компонентом	
2.4. Результати навчання	9
2.5. Обсяг освітнього компонента	10
2.6. Політика	10
2.7. Методи навчання	11
2.8. Методи та форми контролю	11
2.9. Критерії оцінювання поточного, періодичного та підсумкового	11
(семестрового) контролю	
РОЗДІЛ 3. ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ	15
3.1. Програма освітнього компоненту:	15
Блок 1. Державно-правові уявлення і вчення від Стародавніх часів до часів	15
європейського Відродження та Реформації	
Блок 2. Державно-правова думка та вчення Нового та Новітнього часів	16
3.2. Структура освітнього компонента (лекційний блок)	19
3.3. Структура освітнього компонента (семінарське заняття)	20
3.4. Структура освітнього компонента (теми для самостійного опрацювання)	21
РОЗДІЛ 4. ТЕМИ РЕФЕРАТИВ ТА ЕЛЕКТРОННИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ	23
4.1. Рекомендації щодо підготовки рефератів	28
4.2. Рекомендації щодо підготовки мультимедійних презентацій-доповідей (з	30
використанням Microsoft Power Point)	
РОЗДІЛ 5. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ СКЛАДАННЯ ЕКЗАМЕНУ	32
РОЗДІЛ 6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	34
6.1. Основна література	34
6.2. Допоміжна література	34
РОЗДІЛ 7. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ	35

ВСТУП

Історія політичних та правових вчень – одна з важливих складових частин духовної культури всього людства. Розбудова правової, демократичної, соціальної держави, становлення інститутів громадського суспільства, формування національної правової системи, зорієнтованої на всебічне забезпечення та захист прав особистості, потребує осягнення та використання духовних надбань всієї людської цивілізації, невід’ємною складовою яких є багатовіковий досвід осмислення сутності права та держави, політики та законності, суспільства та конкретної людини.

У системі юридичних наук «Історія політичних та правових вчень» є самостійною науковою дисципліною, що у предметному й методологічному аспектах взаємодіє з такими гуманітарними і юридичними дисциплінами, як теорія держави і права, історія держави і права, філософія, соціологія та політологія.

Історія політичних та правових вчень – це своєрідний духовний заповіт одного покоління іншому, передання наступним поколінням своїх досягнень, поглядів, думок тощо. Водночас, історія політичних та правових вчень – це не лише одне минуле. Вона є документом, своєрідною «конституцією» з якою людство входить в сучасне, володіючи сумою істин та знань, здобутих стражданнями, часом політими кров’ю попередніх поколінь. Історія політичних та правових вчень в такому розумінні – «програма» майбутнього суспільного життя та устрою.

У концентрованому вигляді основні державно-правові ідеї відображає всесвітня й вітчизняна історія політико-правової думки, вчень про право і державу. Адже найкращі політико-правові доктрини усіх часів і народів спираються на загальнолюдські гуманістичні цінності – справедливість і рівність, демократію і свободу, вони істотно поглиблюють наші уявлення про природу права і держави, принципи взаємин особистості, суспільства і влади, актуалізовані нинішнім етапом розвитку незалежної Української держави, пошуком оптимальних політико-правових форм суспільної життєдіяльності.

Вивчення історії політичних та правових вчень мислителів минулого дає можливість пізнати себе, простежити, як формувалися державно-правові та державно-політичні цінності тих чи інших народів, як еволюціонувало їх мислення.

Все це робить дисципліну «Історія політичних та правових вчень» особливо значущою. Її вивчення набуває особливого значення для підготовки майбутніх бакалаврів права, оскільки збагачує потенційних фахівців юридичної галузі фундаментальними світоглядними знаннями, що дозволяють орієнтуватися у складних геополітичних змінах сучасності.

Дисципліна пропонує широкий огляд питань історії політичної та правової думки від давнини до початку ХХІ ст. Звернення до актуальних проблем новітнього життя стимулює інтерес здобувачів вищої освіти освітньої програми Право до пізнання та практичного застосування отриманих знань, сприяє формуванню умінь системно та об’єктивно сприймати глобальні події, що відбуваються в сучасному світі, розвиває навички вироблення аналітичних підходів до їх оцінювання, що ґрунтуються на основі розуміння різноманітності політичних та правових думок, концепцій та поглядів.

Політичні та правові вчення минулого подані в предметі даної навчальної дисципліни не як історія державознавства, а у вигляді відповідних теоретичних досліджень проблем держави як особливого політичного явища і установи в широкому контексті інших політичних явищ, відносин та інститутів, у взаємозв’язку і взаємодії з ними, тобто так як проблематика теорії державності досліджувалась представниками різних шкіл і напрямків в реальній історії політичних вчень.

Запропоновані навчально-методичні матеріали розраховані для здобувачів вищої освіти спеціальності 081 Право денної та заочної форм навчання.

РОЗДІЛ 1. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Навчальний матеріал з освітнього компоненту «Історія політичних та правових вчень» побудований за цивілізаційним, історико-хронологічним, проблемно-правовим та порівняльно-правовим підходами. В МДПУ ім. Б. Хмельницького використовуються наступні види навчальних занять:

- лекція;
- лабораторне заняття;
- практичне заняття;
- індивідуальне практичне заняття;
- семінарське заняття;
- консультація;
- факультатив (факультативні заняття)¹.

Основні форми роботи під час опанування освітнього компоненту «Історія політичних та правових вчень»:

Лекція – основний вид проведення навчальних занять в університеті, призначених для засвоєння теоретичного матеріалу. Лекція є елементом курсу лекцій, який охоплює основний теоретичний матеріал окремої або кількох тем навчальної дисципліни. Перелік тем лекцій наводиться у силабусі та робочій програмі. Лекції читають НПП (*науково-педагогічні працівники*) університету, а також провідні науковці або фахівці, представники роботодавців, запрошені для читання лекцій. Лекції проводяться у відповідно обладнаних приміщеннях – аудиторіях. НПП, за яким закріплено освітній компонент і який забезпечує викладання лекцій, перед початком навчального року:

- подає на розгляд кафедри силабус та робочу програму дисципліни;
- електронний контент робочої програми розміщує на сайті Центру освітніх дистанційних технологій
- електронний контент силабуса – на сторінці кафедри офіційного сайту університету;
- проводить семестрові екзамени, підводить підсумки періодичного і підсумкового контролів, результати яких фіксує у журналі обліку академічної групи та в електронному журналі на сайті Центру освітніх дистанційних технологій.

Завдання лекційних занять з освітнього компоненту «Історія політичних та правових вчень»:

- сприяти оволодінню здобувачами вищої освіти основними поняттями, категоріями та методологічними підходами науки і освітнього компоненту;
- ознайомити здобувачів освіти з існуючими актуальними вченнями про державу і право;
- сформувати систему знань та уявлень про генезис становлення та розвитку політичної та правової думки;
- формування у здобувачів освіти вмінь та навичок володіння поняттями, категоріями і термінами, які увійшли до арсеналу загальнолюдської правової культури, розвиток креативного мислення.

Завдання семінарських занять поглибити і систематизувати вивчення найбільш важливих і складних тем освітнього компоненту «Історія політичних та правових вчень». Саме семінарські заняття – ефективна форма закріплення знань і виявлення творчих здібностей здобувачів вищої освіти спеціальності 081 Право. Важливим аспектом є те, що вони не повторюють лекційний курс.

¹ Відповідно до Положення «Про організацію освітнього процесу в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького». П-435-52-25-2021 (Редакція 09). наказ № 30/01-05 від 31.08.2021 р. URL: https://drive.google.com/file/d/1OMtCdZsTSSudgxmQMu206ffea4Kjx3_Q/view (дата звернення: 03.11.2023 р.).

Семінарське практичне заняття – вид навчального заняття, на якому НПП організовує дискусію з попередньо визначених проблем, до яких здобувачі вищої освіти готуються заздалегідь відповідно до плану семінарських занять.

Семінарські заняття проводяться в аудиторіях або навчальних кабінетах з однією академічною групою. Перелік тем семінарських занять наводиться у силабусі та робочій програмі навчальної дисципліни. На семінарському занятті НПП оцінює виступи і активність здобувачів вищої освіти у дискусії, уміння формулювати й відстоювати свою позицію тощо.

НПП, який проводить семінарські заняття розробляє методичне забезпечення (індивідуальні завдання різної складності, методичні прийоми розгляду окремих теоретичних положень або розв'язання практичних задач, контрольні завдання (тести) для виявлення ступеня сформованості необхідних умінь тощо), розміщує його на сайті Центру освітніх дистанційних технологій, здійснює поточний контроль, результати якого фіксує у журналі обліку академічної групи та в електронному журналі на сайті Центру освітніх дистанційних технологій.

Завдання семінарських занять:

- розвинути навички роботи здобувачів вищої освіти з першоджерелами з історії політичної та правової думки;
- навчити здобувачів освіти аналізувати навчальну та наукову літературу з освітнього компоненту;
- сформувати досвід самостійного осмислення головних питань та актуальних тем освітнього компоненту.

Консультація – вид навчального заняття, під час якого здобувачі вищої освіти отримують відповіді від НПП на конкретні запитання або пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування.

Консультація може бути індивідуальною або проводитися для групи здобувачів вищої освіти, залежно від того, чи НПП консультує студентів з питань, пов'язаних із виконанням індивідуальних завдань, чи з питань навчальної дисципліни.

Факультатив (факультативні заняття) – заняття, які спрямовані на розширення науково-теоретичних знань і практичних умінь шляхом:

- поглибленого вивчення навчальної дисципліни;
- вивчення додаткових дисциплін у межах чи поза межами фаху.

Факультативні заняття є додатковою освітньою послугою, не є обов'язковими для осіб, які навчаються, і не мають наслідків для присвоєння передбачених освітньою програмою освітніх кваліфікацій.

Самостійна робота

Самостійна робота здобувача вищої освіти є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових академічних занять. Метою самостійної роботи здобувача вищої освіти є засвоєння в повному обсязі освітньої програми та послідовне формування у здобувача вищої освіти навичок ефективної самостійної професійної (практичної й науково-теоретичної) діяльності на рівні світових стандартів.

Зміст самостійної роботи здобувача вищої освіти над конкретною навчальною дисципліною визначається освітньою програмою, наводиться у силабусі та робочій програмі навчальної дисципліни, супроводжується методичними матеріалами, завданнями та вказівками НПП.

Самостійна робота здобувача вищої освіти забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для опанування конкретним освітнім компонентом:

- підручниками;
- навчальними та методичними посібниками;
- конспектами лекцій;
- збірниками завдань;
- інструкціями до виконання практичних робіт;
- комп'ютерними навчальними комплексами тощо.

Для самостійної роботи здобувачеві вищої освіти також рекомендується відповідна наукова та професійна монографічна і періодична література.

Основні види самостійної роботи здобувачів вищої освіти:

- підготовка до аудиторних занять;
- опрацювання матеріалу лекцій;
- пошуково-аналітична робота щодо винесених для самостійного опрацювання окремих тем, змістового модуля тощо відповідно до силабусу та робочої програми даного освітнього компонента;
- підготовка та складання контрольних заходів (поточного, періодичного, підсумкового контролів), які враховуються як складові самостійної роботи освітніх компонентів;
- науково-дослідна робота, збір та обробка матеріалів для виконання наукових та творчих робіт тощо.

Форми самостійної роботи здобувачів вищої освіти наводиться у силабусі та робочій програмі дисципліни в залежності від мети, завдань та змісту освітнього компонента.

Матеріально-технічне та інформаційно-технічне забезпечення самостійної роботи здобувача вищої освіти включає:

- бібліотеку;
- комп'ютерні класи з можливістю роботи в мережі Internet;
- аудиторії для самостійної роботи під керівництвом НПП;
- навчально-методичне забезпечення та інші додаткові матеріали.

Контроль за виконанням завдань до самостійної роботи здійснюється у формах і видах, перелік яких визначає кафедра, відповідно до змісту освітнього компоненту.

Експертиза якості результатів навчання, набутих здобувачем вищої освіти під час самостійної роботи, здійснюється в ході поточного, періодичного та підсумкового контролів (семестровий контроль).

РОЗДІЛ 2.
«ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ ТА ПРАВОВИХ ВЧЕНЬ» ЯК ОБОВ’ЯЗКОВИЙ ОСВІТНІЙ
КОМПОНЕНТ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ 081 ПРАВО

2.1. Опис освітнього компоненту

Найменування показників	Рівень вищої освіти, галузь знань, спеціальність, спеціалізація	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) Галузь знань <u>08 Право</u> Спеціальність <u>081 Право</u> Освітня програма <u>Право</u>	Обов’язкова	
Блоків – 2 у тому числі: курсова робота «—» навчальна практика «—»		Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120		I-й	I-й
		Семестр	
		II-й	II-й
		Лекції	
		22 год.	—
Тижневих годин – 2		Практичні, семінарські	
		18 год.	—
		Лабораторні	
		—	—
		Навчальна практика	
		—	—
		Самостійна робота	
		80 год.	—
		Вид контролю:	
		екзамен	

2.2. Мета та завдання освітнього компоненту

«Історія політичних та правових вчень» – наука юридична, однак поєднання в рамках єдиної юридичної дисципліни політичних і правових вчень обумовлено в кінцевому рахунку тим тісним внутрішнім взаємозв’язком політичних і правових явищ та відповідних понять, який особливо чітко простежується зі специфічних предметно-методологічних позицій юридичної науки в цілому, яка являє собою єдиний комплекс державознавства і правознавства.

Юридична наука в цілому (і це вирішальним чином відображається на предметі історії політичних і правових вчень як юридичної дисципліни) вивчає політичні явища в їх необхідному взаємозв’язку і взаємодії з правом, в правовій формі їх вираження, їх існування в рамках певного правопорядку. Саме під кутом зору цього єдиного комплексу і слід

розуміти поєднання політичних і правових теорій минулого в предметі даного освітнього компоненту.

Політичні вчення минулого подані в предметі даного освітнього компоненту представлені не як історія державознавства, а у вигляді відповідних теоретичних досліджень проблем держави як особливого політичного явища і установи в широкому контексті інших політичних явищ, відносин та інститутів, у взаємозв'язку і взаємодії з ними, тобто так як проблематика теорії державності досліджувалась представниками різних шкіл і напрямків в реальній історії політичних вчень.

Метою освітнього компоненту є надати здобувачам вищої освіти юридичної спеціальності знань з питань історії розвитку політико-правових доктрин в різних країнах та в різні історичні епохи, виявити загальну тенденцію в розвитку поглядів на державу і право, їх еволюцію, прав та обов'язків влади та підданих, співвідношення між ними та сформулювати у здобувачів вищої освіти вміння самостійно аналізувати та застосовувати політико-правові доктрини.

Завдання:

- висвітлити історично визначені, соціально і політично конкретизовані погляди на державу і право та суспільство;
- обґрунтувати конкретні державно-правові погляди;
- визначити новизну, оригінальність та соціальну цінність концепцій і поглядів на державу та право;
- забезпечити засвоєння об'єктивної історичної закономірності становлення державно-правових форм організації суспільного життя;
- сформування навички орієнтування у складнощах правової методології сучасних концепцій, що пояснюють сутність та призначення держави, права та правових явищ;
- сприяти оптимальному використанню історичного досвіду правового розвитку демократичних країн, що має практичне значення для вдосконалення процесу вітчизняного державотворення.

2.3. Перелік компетентностей, які набуваються під час опанування освітнім компонентом

1. Інтегральна компетентність (ІК):

- здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі правничої діяльності.

2. Загальні компетентності (ЗК):

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК 1);
- здатність бути критичним і самокритичним (ЗК 8);
- здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми (ЗК 12);
- цінування та повага різноманітності та мультикультурності (ЗК 14).

3. Спеціальні (фахові, предметні компетентності) (СК):

- здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві (СК 1);
- здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему (СК 2);
- цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи (СК 3).

2.4. Результати навчання

Програмні результати навчання (РН):

- визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин (РН 1);
- проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел (РН 3);

- доносити до респондента матеріал з певної правової проблематики доступно і зрозуміло (РН 12);
- пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів (РН 19).

2.5. Обсяг освітнього компонента

Вид заняття	лекції	семінарські заняття	самостійна робота
Кількість годин	22	18	80

2.6. Політика

Політика щодо відвідування:

- відвідування та відпрацювання пропущених занять є обов'язковим;
- допускається пропуски занять з поважних причин, які підтверджується документально;
- відпрацювання пропущених занять проходяться в дні згідно графіку консультацій викладача кафедри.

Політика щодо проведення аудиторних занять:

- дотримуватися встановленого порядку та зберігати відповідний рівень тиші для роботи в аудиторії;
- активна участь під час обговорення;
- висловлювання та вміння відстоювання власної думки, повага та толерантність до чужої думки;
- вміння визнавати помилковість;
- при відстоюванні власної позиції використовувати першоджерела та рекомендовану літературу;
- за потреби дозволяється залишати аудиторію на короткий час;
- мобільні пристрої, під час проведення аудиторних занять дозволяється використовувати лише з дозволу викладача.

Політика щодо академічної доброчесності:

- усі види письмових робіт перевіряються на наявність плагіату і є такими, що виконані при наявності не менше 60 % оригінальності авторського тексту;
- списування під час виконання письмових контрольних видів робіт заборонено;
- користуватися мобільними пристроями, під час проведення різних видів контролю успішності, дозволяється лише з дозволу викладача (напр., аналіз тексту відповідної правової або політичної концепції, правової пам'ятки);

- політика щодо академічної доброчесності побудована на основі:

1. Положення «Про академічну доброчесність у Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького». П-458-52-96-2022 (редакція 02) від 27.09.2022 р., протокол № 3 (URL: https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/458_akadem-dobrochesnist.pdf).

2. Кодекс академічної доброчесності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. К-462-52-96-2022 (редакція 02) від 27.09.2022 р., протокол № 3 (URL: https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2022/11/Kodeks_akadem_dobrochesnosti_27_09_2022.pdf).

3. Положення «Про запобігання академічного плагіату в освітній діяльності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького». П-460-52-96-2022 (редакція 02) від 27.09.2022 р., протокол № 3 (URL: https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/460_zapobigannya-plagiatu.pdf).

Політика щодо оцінювання успішності:

➤ результати підсумкового контролю успішності навчання оцінюються за 100-бальною шкалою та перераховуються в оцінки академічної успішності за шкалою ECTS/національною шкалою.

2.7. Методи навчання

- Аудіовізуальний метод навчання;
- Демонстрування;
- Діалог Сократа («Сократів діалог»);
- Ілюстрування;
- Індуктивні та дедуктивні;
- Лекція;
- Метод публічного виступу;
- Метод роботи в малих групах;
- Метод творчого пошуку (дослідження);
- Метод узагальнення;
- Методичний прийом «Займи позицію»;
- Навчальна дискусія;
- Проблемний (проблемно-пошуковий) метод;
- Творчі завдання.

2.8. Методи та форми контролю

Поточний	Періодичний	Підсумковий (семестровий)
➤ усні опитування на семінарських заняттях; ➤ інтерактивні методи навчання; ➤ підготовка оглядів сучасної спеціальної літератури; ➤ поточне тестування за окремими розділами дисципліни; ➤ підготовка рефератів з тем навчальної дисципліни; ➤ підготовка авторських електронних презентацій з тем навчальної дисципліни.	Складається з двох контрольних робіт (перший та другий періодичний контроль). Контрольна робота включає тестові завдання та відповіді на теоретичні розгорнуті питання. Перша контрольна робота включає питання з тем Блоку 1, друга контрольна робота включає питання з тем Блоку 2.	Екзаменаційний білет включає тестові завдання та відповіді на розгорнуті питання з усіх тем, які входять до програми освітнього компоненту «Історія політичних та правових вчень»

2.9. Критерії оцінювання поточного, періодичного та підсумкового (семестрового) контролю

Контроль за видами діяльності здобувачів вищої освіти здійснюється шляхом поточного оцінювання знань (під час семінарських занять), контролю виконання завдань самостійної роботи (презентації, реферати тощо), періодичного контролю, екзамену.

За результатами суми двох періодичних контрольних робіт, оцінки за поточний контроль та екзаменаційної оцінки виставляється підсумкова оцінка за національною, 100-бальною шкалами і ECTS.

Загальна система оцінювання курсу здійснюється згідно з Положенням про бально-накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького № 34/01-05 від 28.10.2019 р.

ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ (СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ)

«5» – здобувач вищої освіти в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання.

Здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями з дисципліни «Історія політичних та правових вчень».

«4» – здобувач вищої освіти достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та рекомендовану літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.

Здобувач вищої освіти здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, у яких можуть бути окремі несуттєві помилки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями з дисципліни «Історія політичних та правових вчень».

«3» – здобувач вищої освіти в цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань.

Має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків з тем дисципліни «Історія політичних та правових вчень».

«2» – здобувач вищої освіти не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових робіт, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності. Правильно вирішив окремі тестові завдання. Безсистемно відділяє випадкові ознаки вивченого; не вміє зробити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки з дисципліни «Історія політичних та правових вчень».

ПЕРІОДИЧНИЙ КОНТРОЛЬ

Контрольна робота включає тестові завдання та відповіді на розгорнуті теоретичні питання. Максимальна кількість балів – 30.

Десять тестових завдань по 1 балу – 10 балів.

Два розгорнуті теоретичні питання по 10 балів кожне (в підсумку 20 балів).

Розгорнуті відповіді на два питання оцінюються за 10-бальною шкалою.

«10-9» балів – здобувач дає вичерпну відповідь на поставлене питання і виявляє глибокі ґрунтовні знання з певної теми. Спроможній мислити нестандартно, давати оригінальне тлумачення проблем, здатність самостійно інтерпретувати, узагальнювати, робити висновки на основі конкретного матеріалу.

«8-7» балів – здобувач правильно і майже в достатньому обсязі дав відповідь на поставлене питання, що підтверджує його глибокі знання з предмета, показав розуміння теми, але ще не зовсім правильно може використати знання на практиці. Має незначні помилки у викладі матеріалу.

«6-5» балів – здобувач недостатньо орієнтується в матеріалі, не завжди може самостійно проаналізувати запропонований матеріал; не дає вичерпної відповіді на контенті питання.

«4-3» бали – здобувач допускає суттєві помилки у викладі матеріалу, порушує логіку відповіді, відтворює матеріал на елементарному рівні.

«1-2» бали – здобувач не зміг викласти зміст питання, погано орієнтується в матеріалі, допускаючи при цьому суттєві неточності.	
«0» балів – відповідь відсутня	
ПІДСУМКОВИЙ (СЕМЕСТРОВИЙ) КОНТРОЛЬ	
Підсумковий (семестровий) контроль Загальна максимальна сума за екзамен – 100 балів. З них три теоретичні (усні) питання максимально оцінюються у 90 балів. I-е питання – 30 балів; II-е питання – 30 балів; III-є питання – 30 балів. Тестові питання максимально оцінюються у 10 балів. Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал. Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти з дисципліни «Історія політичних та правових вчень»	
Рівень, шкала ECTS, бали	Теоретична підготовка та практичні уміння і навички
A 90 – 100 відмінно – 5	Теоретична підготовка: Здобувач вищої освіти має глибокі, міцні і систематичні знання всіх положень дисципліни, може не тільки вільно матеріалом, але й самостійно довести існування певних закономірностей, принципів, використовує здобуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях, здатний вирішувати проблемні питання. Відповідь здобувача вищої освіти відрізняється точністю формулювань, логікою, достатній рівень узагальненості знань з дисципліни «Історія політичних та правових вчень». Практичні уміння і навички: Здобувач вищої освіти самостійно розв’язує типові ситуаційні задачі різними способами, стандартні, комбіновані й нестандартні казуси з історії політичних та правових вчень, здатний проаналізувати й узагальнити отриманий результат. При виконанні індивідуальних завдань та самостійних робіт здобувач вищої освіти дотримується усіх вимог, передбачених програмою курсу. Крім того, його дії відрізняються раціональністю, вмінням оцінювати помилки й аналізувати результати власної розумової діяльності.
B 82 – 89 C 74 – 81 добре – 4	Теоретична підготовка: Здобувач вищої освіти знає і може самостійно сформулювати основні історичні підходи, теоретичні положення політико-правових вчень, пов’язати їх з реальними історичними явищами, може привести вербальне формулювання основних положень правої теорії певної історичної епохи, навести приклади їх застосування в практичній діяльності, але не завжди може самостійно здійснити критичний аналіз. Здобувач вищої освіти може самостійно застосовувати знання в стандартних ситуаціях, його відповідь логічна, але розуміння не є узагальненим. Практичні уміння і навички: Здобувач вищої освіти самостійно розв’язує типові (або за визначеним алгоритмом) завдання з історії правових та політичних вчень, що стосуються системи управління в певні історичні епохи, володіє базовими навичками з виконання необхідних логічних операцій та перетворень, може самостійно сформулювати типову задачу за її словесним описом, скласти типову схему та обрати раціональний метод

	розв'язання, але не завжди здатний провести аналіз і узагальнення результату власної розумової діяльності.
D 64 – 73 E 60 – 63 задовільно – 3	Теоретична підготовка: Здобувач вищої освіти відтворює основні поняття і визначення курсу, але досить поверхово, не виділяючи взаємозв'язок між ними, може сформулювати з допомогою викладача основні політико-правові положення, знає істотні ознаки (засади) основних інститутів та їх відмінність, може записати окремі термінологічні дефініції теоретичного положення за словесним формулюванням і навпаки. Допускає помилки, які повною мірою самостійно виправити не може. Практичні уміння і навички: Здобувач вищої освіти може розв'язати найпростіші типові задачі за зразком, виявляє здатність виконувати основний елементарний аналіз розвитку політичних систем і правових інституцій в конкретних соціально-економічних обставинах, але не спроможний самостійно сформулювати задачу за словесним описом і визначити метод її розв'язання. При вирішенні завдань здобувач вищої освіти виконує роботу за зразком (збірниками документів), але з помилками. Робить висновки, але не розуміє достатньою мірою мету власної роботи.
FX 35 – 59 F 1 – 34 незадовільно – 2	Теоретична підготовка: Відповідь здобувача вищої освіти при відтворенні навчального матеріалу елементарна, фрагментарна, зумовлена нечіткими уявленнями про закони і правові явища в різні історичні періоди. У відповіді цілком відсутня самостійність. Здобувач вищої освіти знайомий лише з деякими основними поняттями, датами та визначеннями курсу, з допомогою викладача може сформулювати лише деякі основні положення теорії (рис, принципи). Практичні уміння і навички: Здобувач вищої освіти знає основні терміни, дати та вміє розрізняти окремі історичні, правові та політичні закономірності. Вміє розв'язувати задачі лише на відтворення основних подій, здійснювати найпростіші логічні операції. При вирішенні завдань здобувач вищої освіти вміє користуватися окремими збірниками документів тієї чи іншої історичної епохи, але не може самостійно виконати роботу і зробити власні висновки.

РОЗДІЛ 3. ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

3.1. ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

БЛОК 1.

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ УЯВЛЕННЯ І ВЧЕННЯ ВІД СТАРОДАВНІХ ЧАСІВ ДО ЧАСІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ ТА РЕФОРМАЦІЇ

Тема 1. «Історія політичних та правових вчень» як наука та навчальна дисципліна

Поняття історії політичних та правових вчень. Завдання історії політичних та правових вчень. Мета та місце дисципліни у системі юридичних наук.

Історично-прикладний аспект дисципліни. Теоретико-правовий аспект дисципліни. Праксеологічний аспект дисципліни. Об'єкт історії політичних та правових вчень. Значення історії політичних та правових вчень як науки і як навчальної дисципліни.

Поняття предмету історії політичних та правових вчень. Функції історії політичних та правових вчень. Поняття методології історії політичних та правових вчень. Філософські методи. Загальнонаукові методи. Спеціальні методи.

Античний період історії політичних та правових вчень. Середньовічний період історії політичних та правових вчень. Новий період історії політичних та правових вчень. Періодизація історії політичних та правових вчень в українській політико-правовій думці.

Тема 2. Зародження та розвиток політико-правових вчень в країнах Стародавнього Сходу, Греції та Риму

Виникнення державно-правової думки в країнах Стародавнього Сходу. Загальне і особливе в процесі становлення державності в Єгипті, Китаї, Месопотамії, Індії та інших країнах Стародавнього Сходу. Поняття східної деспотії, її основні риси і особливості. Виникнення права в країнах Стародавнього Сходу.

Джерела права. Характеристика найважливіших пам'яток давньої східної політико-правової думки: «Закони Хаммурапі», «Авести», «Веди», «Закони Ману», «Бесіди і судження».

Гомерівський період (XII-VIII ст. до н.е.). Причини виникнення полісної форми держави і права Стародавньої Греції. Політико-правові ідеї «семи мудреців». Рабовласницька демократія як перша історична форма демократичної держави. Історичний шлях становлення афінської т.зв. «прямої демократії». Реформи Солона. Політико-правові погляди Піфагора, Геракліта, Демокріта. Політико-правові погляди софістів (Протагор, Горгій, Гіппій, Антифонт).

Погляди на державу та право Сократа, Платона, Арістотеля. Платон та його проекти ідеальної держави в трактатах «Держава» і «Закон». Арістотель та його трактати «Політика», «Афінська політика», «Етика», «Риторика» як джерела політико-правових вчень античності. Політико-правові погляди стоїків (Зенон, Клеонор, Хрісіпп). Особливості політико-правових поглядів Епікура та Полібія. Значення стародавньої грецької політико-правової думки для європейської цивілізації.

Розвиток державно-правових концепцій у Стародавньому Римі. Принципи комплектування Сенату, його роль і місце в системі державного управління. Особливості політико-правових поглядів Цицерона. Цицерон та його трактати «Про державу», «Про закон», «Про обов'язки». Політичні та правові погляди Сенеки («Закон долі»).

Марк Аврелій та його трактати «Роздуми», «До самого себе», «Дух Цілого». Гармонійність світу і розумність закону за Марком Аврелієм. Становлення римського права (Ульпіан, Папініан, Павло, Гай, Модестин).

Джерела права. Кодифікація римського права. Роль римської правової думки в формуванні європейської правової науки та системи законодавства.

Тема 3. Політико-правові вчення доби європейського Середньовіччя

Головні правові ідеї раннього християнства. Політико-правові ідеї в творах ранніх християнських мислителів: Тертуліана, Кипріяна, Євсевія, Іоана Золотоуста та ін. Виникнення християнських державно-правових ідей у працях Аврелія Августина. Опус «Про місто Боже».

Політико-правові погляди Томи Аквінського – найбільшого представника середньовічного католицького богослов'я та схоластики. Концепція Томізму. Класифікація форм правління держави. Проблема права і закону.

Державно-правові концепції мислителів середньовіччя: П'єр Абеляр, Ансельм Кентерберійський, Бернар Клервоський, Вільям Оккам. Політико-правова доктрина Данте Аліґ'єрі.

Вчення про закони і державу Марсилія Падуанського. Ідея народного суверенітету. Роль народу у законотворчості. Погляди М. Падуанського на право. Характеристика твору «Захисник миру».

Середньовічні юристи. Школа «глосаторів». Інерій. Генрі Бректон. Філіп де Бомануар. Граціан. Постглосатори. Схоластична логіка. Бартол де Саксофєррато. «Саксонське зеркало» Ейнке фон Репкова. Збірник норм звичаєвого права і судової практики північно-східної Німеччини.

«Слово про закон і благодать» митрополита Іларіона. Ставлення до влади в «Ізборнику Святослава». Політико-правові погляди Кирила Туровського. «Повість временних літ» – головна пам'ятка давньоруської літератури. Політичні концепції Володимира Мономаха. «Руська правда» – перший звід законів Київської Русі XI ст. Феодальна роздробленість у «Слові о полку Ігоревім». Ідея єдиновладдя в «Молінні Даниїла Заточника».

Тема 4. Політичні та правові вчення епохи Відродження та Реформації

Вчення Ніколо Макіавеллі про державу. Відмова від теологічного тлумачення походження держави. Співвідношення політики, права, моралі. Праця «Володар».

Політико-правова теорія Жана Бодена. Вчення про державний суверенітет. Приватна власність, права людини, сімейні відносини в політико-правовій теорії Жана Бодена. Головна політико-правова праця Жана Бодена «Шість книг про державу».

Політико-правові ідеї Реформації. Мартін Лютер. Теорія «Всесвященства». Томас Мюнцер. «Статейний лист». Жан Кальвін про державу і владу. Кальвінізм. «Наставляння в християнській вірі».

Контрреформація. Ігнатій Лойола – засновник «Суспільства Ісуса».

Утопічний соціалізм Томаса Мора. «Утопія». Утопічні ідеї Томазо Кампанелли. «Місто сонця». Утопічні концепції у поглядах Жан Мельє, Мореллі, Габрієля-Бонно де Маблі.

Ранні гуманістичні концепції в Україні. Юрій Дрогобич, Павло Русин, Шимон Шимонович. Політико-правові концепції Станіслава Оріховського. Погляди на державу і право Івана Вишенського. Політичні погляди Петра Могили.

БЛОК 2.

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВА ДУМКА ТА ВЧЕННЯ НОВОГО ТА НОВІТНЬОГО ЧАСІВ

Тема 5. Політичні та правові вчення Нового часу

Вчення Гуго Гроція про право і державу. Юриспруденція. Природне та позитивне право. Принципи права. Міжнародне право. Ознаки держави. Договірне походження держави. Верховна влада. Трактат «Про право війни і миру».

Теорія природного права Бенедикта Спінози. Природне право. Загальний закон людської природи. Етика – наука про мораль. Вчення про право і державу. Обґрунтування демократії.

Основа вчення Томаса Гоббса про державу і право. Природні закони. Договірне походження політичної влади. Органи держави та їх функції. Обґрунтування права. Гарантії

реалізації природного закону і прав особи. Робота «Левіафан, або матерія, форма і влада держави церковної і громадянської».

Вчення Джона Локка про право і державу. Обґрунтування державного устрою. Походження держави. Ідея права і свободи людини. Природні права. Приватна власність. Конституційний механізм.

Державно-правова концепція Девіда Юма. Природні і штучні почуття. Джерела виникнення власності. Виникнення держави і права.

Політико-правові погляди в Україні доби Гетьманщини. Богдан Хмельницький («Договірні статті»). Іван Виговський. Петро Дорошенко. Іван Мазепа. Конституція Пилипа Орлика.

Тема 6. Вчення про державу і право західноєвропейського Просвітництва XVIII ст. та періоду боротьби за незалежність США

Державно-правові концепції представників французького Просвітництва. Політико-правова програма Вольтера. Природні права. Позиція «освіченого абсолютизму».

Політико-правова доктрина Шарля Луї Монтеск'є. Робота «Про дух законів». Природний стан людства та природні закони. Форми держави. Поділ влади. Класична школа конституціоналізму.

Концепція суспільного договору Жан-Жака Руссо. Теорія народного суверенітету. Розвиток цивілізації. Поділ державної влади. Форми правління.

Політико-правові погляди Дені Дідро, Поля-Анрі Гольбаха, Клода-Адріана Гельвеція. Політико-правові думки в період Французької революції 1789-1794 рр. Загальна характеристика головних етапів. Ідеолог конституціоналістів Оноре де Мірабо. Декларація прав людини і громадянина 1789 р. Жирондисти. Жак Бріссо і Жан Ролан.

Захист народного суверенітету та республіки. Якобінці. Максиміліан Робесп'єр і Жан Поль Марат. Якобінська Конституція 1793 р. Термідоріанський переворот 1794 р. Розгром якобінської диктатури. Повстанський комітет суспільного порятунку.

Радикальні державно-правові концепції утопічного комуно-соціалізму під час буржуазної революції у Франції. Гракх Бабеф. Ідеї утопічного соціалізму в поглядах Анрі де Сен-Сімона, Шарля Фур'є та Роберта Оуена.

Державно-правові концепції представників італійського Просвітництва. Вчення про політику, державу і право у працях Джамбаттіста Віко. Етапи становлення і розвитку держави і права.

Проблеми вдосконалення кримінального права і процесу у працях Чезаре Беккарія. Співвідношення понять «злочин» і «покарання». Гуманізація кримінальної відповідальності. Презумпція невинуватості.

Політичні та правові вчення у США періоду боротьби за незалежність. Ідеї американського Просвітництва у поглядах Бенджаміна Франкліна, Томаса Пейна, Томаса Джефферсона, Джона Адамса, Александра Гамільтона, Джеймса Медісона. Роль американських мислителів у становленні та розвитку англо-американської системи права.

Ідеї рівності та республіканізму у поглядах Якова Козельського. «Філософські пропозиції» Я. Козельського. Українська класична філософія Григорія Сковороди. «Духовна республіка» – суспільно-політичний ідеал Г. Сковороди.

Тема 7. Політико-правові теорії кінця XVIII-XIX ст.

Іммануїл Кант про право і державу. Загальна характеристика. Правова теорія і етика. «Категоричний імператив Канта». Визначення права Кантом. Природне та позитивне право. Концепція правової держави. Форма правління в державі. Проект встановлення «вічного миру».

Правова теорія Іоганна Готліба Фіхте. Суб'єктивний ідеалізм. Поняття права. Юридичні закони. Форма держави. Типи суспільних відносин. Теорія ідеальної держави в роботі «Замкнута торгова держава».

Георг Гегель про державу і право. Співвідношення права, моралі та моральності. Предмет та метод гегелівської філософії права. Праця «Філософія права» – наукове пізнання

держави і права. Трактатування свободи. Ідеальна основа держави. Громадянське суспільство. Єдність держави. Концепція органічної будови суспільства. Поділ влади. Трактатування права. Право – як свобода. Особливе право. Позитивне право. Абстрактне право. Право приватної власності.

Історична школа права. Політико-правова доктрина наряду. Виникнення та історичний розвиток права у працях Густава Гуго, Фрідріха-Карла фон Савіньї, Георга-Фрідріха Пухти.

Політико-правові вчення представників лібералізму у Франції та Англії: Бенжамен Констант та його політико-правові доктрини: співвідношення особи й держави; соціальна роль держави. Теорія демократії Алексіса де Токвіля. Протиставлення рівності і свободи. Централізація та децентралізація влади.

Вчення про державу і право Ієремії Бентама. Політико-правові погляди Джона-Стюарта Мілля: утилітаристська етика; соціальна та політична філософія; концепція прав людини; функції держави; форми правління.

Політико-правова доктрина Огюста Конта. Позитивізм Конта. Закон трьох стадій. Теологічна стадія. Метафізична стадія. Позитивна стадія.

Початок позитивістського напрямку у правовій науці. Правовий позитивізм Джона Остіна. Юридичний позитивізм Карла Бергбома та Адемара Есмена. Соціологічна юриспруденція та розвиток соціології права у творчості Рудольфа фон Ієрінга.

Правова концепція Георга Єллінека. Органічна теорія походження держави Герберта Спенсера. Теорія насильства Людвіга Гумпловича. Неокантіанське вчення про право Рудольфа Штаммлера.

Комуністична політико-правова ідеологія. Карл Маркс, Фрідріх Енгельс. Класова теорія держави і права. Критика комуністичного державно-правового вчення.

Теорії природного права. Вчення неотомізму у поглядах Жака Марітена та Етьєна Жільсона. Феноменологічна теорія Едмунда Гуссерля. Екзистенціалізм. Герменевтична теорія природного права.

Антидемократичні політико-правові теорії. Фрідріх Ніцше та його державно-правова теорія.

Становлення ліберального й демократичного напрямків політичної та правової думки в Україні. Політико-правова доктрина Кирило-Мефодіївського товариства. Тарас Шевченко, Микола Костомаров, Георгій Андрузький. Філософія права Памфіла Юркевича. Правова доктрина Олександра Кістяківського. Політико-правові погляди Михайла Драгоманова. Політико-правові погляди Івана Франка.

Тема 8. Європейські політико-правові вчення XX – початку XXI ст.

Позитивістський нормативізм Ганса Кельзена. Робота «Чиста теорія права». Загальна теорія права. Законодавчі норми, їх елементи, їх взаємини Єдність права в позитивних законних порядках. Правопорядок. Держава як панування права.

Правова доктрина солідаризму Леона Дюгі. Класова боротьба. Задачі синдикалізму - компроміс між працею і капіталом. Юридичний стан людини. Правові норми. Свобода совісті, віросповідань, думки, друку. Правова рівність індивідів.

Політико-правові вчення націонал-соціалізму (Ж. де Гобіно, О. Шпенглер, Г. Чемберлен). Психологічна школа права. Габріель Тард. Психологічна теорія права Льва Петражицького. Теорія «вільного права» Євгенія Ерліха. Соціологія права. Правовий функціоналізм Раско Паунда.

Теорії елітаризму. «Закон циркуляції еліт» Вільфредо Парето. Тенденції функціонування еліт Гаetano Моски. Моральний прогрес за Т. Парсонсом. Погляди Ф. Фукуями на демократію. Сучасне суспільство в поглядах М. Кастельса. «Якісна влада» Е. Тоффлера.

Сучасні концепції природного права (Ж. Марітен, Л. Фуллер та Р. Дворкін). Інтегративна юриспруденція (Д. Холл та Г. Берман). Правовий реалізм (К. Левеллін та

Д. Френк). Концепція плюралістичної демократії Г. Ласкі. Теорія держави благоденствія К. Мюрдаля.

Концепція правової держави Богдана Кістяківського. Погляди на державу і право періоду в першій половині XX ст. Михайло Грушевський. Микола Міхновський. В'ячеслав Липинський. Дмитро Донцов. Володимир Винниченко. Розвиток української політико-правової думки в часи «хрущовської відлиги». «Ренесанс» політико-правової думки в Україні в 1990-і рр. XX ст.

Тенденції розвитку сучасної української правової думки.

3.2. Структура освітнього компонента (лекційний блок)

№ з/п	Назва теми лекції та питання, що вивчаються
1	Тема 1. «Історія політичних та правових вчень» як наука та навчальна дисципліна 1. Місце дисципліни в системі юридичних наук: її предмет і функції. 2. Предмет дисципліни. 3. Періодизація дисципліни.
2	Тема 2. Зародження та розвиток політико-правових вчень в країнах Стародавнього Сходу, Греції та Риму 1. Вчення Цицерона про державу і право. 2. Політико-правові погляди римських стоїків. 3. Римські юристи про право. 4. Політичні і правові ідеї християнства.
3	Тема 3. Політико-правові вчення доби європейського Середньовіччя 1. Державно-правові концепції мислителів середньовіччя (П. Абеляр, А. Кентерберійський, Б. Клервоський, В. Оккам). 2. Політико-правова доктрина Д. Аліг'єрі. 3. Вчення про закони і державу М. Падуанського.
4	Тема 4. Політичні та правові вчення епохи Відродження та Реформації 1. Політико-правові ідеї Відродження та Реформації. 2. Політичне вчення Н. Макіавеллі. 3. Вчення Ж. Бодена та Т. Мора про державу. 4. Концепція Т. Кампанелли.
5	Тема 5. Політичні та правові вчення Нового часу 1. Загальна характеристика державно-правових поглядів епохи буржуазних революцій. 2. Політико-правові ідеї Г. Гроція та Б. Спінози. 3. Політико-правові ідеї Т. Гоббса та Д. Локка.
6	Тема 6. Вчення про державу і право західноєвропейського Просвітництва XVIII ст. та періоду боротьби за незалежність США 1. Політична програма Вольтера. 2. Вчення про право та державу Ш. Монтеск'є. 3. Вчення про право і державу Ж.Ж. Руссо. 4. Вчення мислителів італійського Просвітництва. 5. Республіканські політичні та правові вчення в США періоду боротьби за незалежність та становлення держави. 6. Федералістські політичні та правові вчення в США періоду боротьби за незалежність та становлення держави.
7	Тема 7. Політико-правові теорії кінця XVIII – XIX ст. 1. Розвиток ліберальної думки. 2. Розвиток консерватизму. 3. Розвиток націоналізму.

	4. Соціалізм та анархізм. 5. Марксистське вчення про державу і право. 6. Аристократична концепція держави і права Ф. Ніцше.
8	Тема 8. Європейські політико-правові вчення XX – початку XXI ст. 1. Правові ідеї солідаризму Л. Дюгі. 2. Теорія інституціоналізму (М. Оріу та М. Дюверже). 3. Ліберальні доктрини XX ст. (Д. Кейнс та Ф. фон Гаск). 4. Концепція плюралістичної демократії Г. Ласкі. 5. Теорія держави благоденствія К. Мюрдаля. 6. Теорія еліт (В. Парето, Г. Моска та Р. Міхельс).
9	Тема 9. Європейські політико-правові вчення XX – початку XXI ст. 1. Соціологічна школа права (Є. Ерліх та Р. Паунд). 2. Правовий реалізм (К. Ллевеллін та Д. Френк). 3. Юридичний позитивізм XX ст. (Г. Кельзен та Г. Харт). 4. Сучасні концепції природного права (Ж. Марітен, Л. Фуллер та Р. Дворкін). 5. Інтегративна юриспруденція (Д. Холл та Г. Берман).

3.3. Структура освітнього компонента (семінарське заняття)

№ з/п	Назва теми та питання, що вивчаються	Форми контролю
1	Тема 1. «Історія політичних та правових вчень» як наука та навчальна дисципліна 1. Поняття методології історії вчень про державу і право. 2. Філософські методи. 3. Загальнонаукові методи. 4. Спеціальні методи.	Індивідуальне опитування. Підготовка реферату або електронної презентації (за бажанням)
2	Тема 2. Зародження та розвиток політико-правових вчень в країнах Стародавнього Сходу, Греції та Риму 1. Політико-правові погляди Піфагора, Геракліта, Демокріта. 2. Політико-правові погляди софістів (Протагор, Горгій, Гіппій, Антифонт). 3. Погляди на державу та право Сократа, Платона, Аристотеля. 4. Політико-правові погляди стоїків (Зенон, Клеонор, Хрісіпп). 5. Особливості політико-правових поглядів Епікура та Полібія.	Індивідуальне опитування. Підготовка реферату або електронної презентації (за бажанням)
3	Тема 3. Політико-правові вчення доби європейського Середньовіччя 1. Політико-правові погляди Т. Аквінського. 2. Середньовічні юристи. Школа «глосаторів» та постглосатори. 3. Схоластична логіка.	Фронтальне стандартизоване опитування за тестами. Підготовка реферату або електронної презентації (за бажанням)
4	Тема 4. Політичні та правові вчення епохи Відродження та Реформації	Колоквіум

	1. М. Лютер та теорія «Всесвященства». 2. Т. Мюнцер та «Статейний лист». 3. Ж. Кальвін про державу і владу. 4. Контрреформація.	
5	Тема 5. Політичні та правові вчення Нового часу 1. Політико-правові погляди Д. Мільтона. 2. Політико-правові погляди Д. Лільберна. 3. Політико-правові погляди Д. Уінстенлі.	Індивідуальне опитування. Підготовка реферату або електронної презентації (за бажанням)
6.	Тема 6. Політико-правові теорії кінця XVIII – XIX ст. 1. Радикальні державно-правові концепції утопічного комуно-соціалізму під час буржуазної революції у Франції. 2. Ідеї утопічного соціалізму в поглядах А. де Сен-Сімона, Ш. Фур'є, Р. Оуена. 3. Політико-правові погляди Д. Дідро, П. Гольбаха, К. Гельвеція. 4. Політико-правові погляди М. Робесп'єра і Ж. Марата.	Фронтальне стандартизоване опитування за тестами. Підготовка реферату або електронної презентації (за бажанням)
7	Тема 7. Політико-правові теорії кінця XVIII – XIX ст. 1. І. Кант про право і державу. 2. Правова теорія І. Фіхте. 3. Г. Гегель про державу і право. 4. Політико-правова доктрина О. Конта. 5. Теорії природного права.	Індивідуальне опитування. Підготовка реферату або електронної презентації (за бажанням)
8	Тема 8. Європейські політико-правові вчення XX – початку XXI ст. 1. Погляди та вчення Л. Петражицького. 2. Політико-правові погляди М. Вебера. 3. Політико-правові вчення націонал-соціалізму (Ж. де Гобіно, О. Шпенглер, Г. Чемберлен). 4. Радянський підхід до розуміння держави і права (П. Стучка, М. Рейснер, П. Недбайло).	Індивідуальне опитування. Підготовка реферату або електронної презентації (за бажанням)
9	Тема 9. Європейські політико-правові вчення XX – початку XXI ст. 1. Моральний прогрес за Т. Парсонсом. 2. Погляди Ф. Фукуями на демократію. 3. Сучасне суспільство в поглядах М. Кастельса. 4. «Якісна влада» Е. Тоффлера.	Колоквіум

3.4. Структура освітнього компонента (теми для самостійного опрацювання)

№ з/п	Теми і перелік питань, що винесені на самостійне вивчення
1	Тема 1. «Історія політичних та правових вчень» як наука та навчальна дисципліна 1. «Історія політичних та правових вчень» як теоретико-історична юридична наука. 2. Зв'язок періодизації історії політичних і правових вчень із загальною

	історією світової цивілізації. 3. Парадигми в історії правових і політичних учень.
2	Тема 2. Зародження та розвиток політико-правових вчень в країнах Стародавнього Сходу, Греції та Риму 1. Виникнення державно-правової думки в країнах Стародавнього Сходу. 2. Характеристика найважливіших пам'яток давньої східної політико-правової думки: 2.1. «Закони Хаммурапі»; 2.2. «Авеста»; 2.3. «Веди»; 2.4. «Закони Ману»; 2.5. «Бесіди і судження».
3	Тема 3. Політико-правові вчення доби європейського Середньовіччя 1. «Слово про закон і благодать» митрополита Іларіона. 2. Ставлення до влади в «Ізборнику Святослава». 3. Політико-правові погляди К. Туровського. 4. Ідея єдиновладдя в «Молінні Даниїла Заточника».
4	Тема 4. Політичні та правові вчення епохи Відродження та Реформації 1. Ранні гуманістичні концепції в Україні (Ю. Дрогобич, П. Русин, Ш. Шимонович). 2. Політико-правові концепції С. Оріховського. 3. Погляди на державу і право І. Вишенського. 4. Політичні погляди П. Могили.
5	Тема 5. Політичні та правові вчення Нового часу 1. Політико-правові погляди в Україні доби Гетьманщини. 2. Політико-державницькі програми українських гетьманів. 3. Конституція Пилипа Орлика.
6	Тема 6. Політико-правові теорії кінця XVIII – XIX ст. 1. Ідеї рівності та республіканізму у поглядах Я. Козельського. 2. «Філософські пропозиції» Я. Козельського. 3. Українська класична філософія Г. Сковороди. 4. «Духовна республіка» – суспільно-політичний ідеал Г. Сковороди.
7	Тема 7. Політико-правові теорії кінця XVIII – XIX ст. 1. Становлення ліберального та демократичного напрямків політичної та правової думки в Україні. 2. Політико-правова доктрина Кирило-Мефодіївського товариства. 3. Філософія права П. Юркевича. 4. Політико-правові погляди М. Драгоманова та І. Франка.
8	Тема 8. Європейські політико-правові вчення XX – початку XXI ст. 1. Концепція правової держави та правової доктрини Б. Кістяківського. 2. Погляди на державу і право вітчизняних діячів: 2.1. М. Грушевський; 2.2. М. Міхновський; 2.3. В. Липинський; 2.4. Д. Донцов; 2.5. В. Винниченко.
9	Тема 9. Європейські політико-правові вчення XX – початку XXI ст. 1. Розвиток української політико-правової думки в часи «хрущовської відлиги». 2. «Ренесанс» політико-правової думки в Україні в 1990-і рр. XX ст. 3. Тенденції розвитку сучасної української правової думки.

РОЗДІЛ 4. ТЕМИ РЕФЕРАТИВ ТА ЕЛЕКТРОННИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ

Тема 1.

«Історія політичних та правових вчень» як наука та навчальна дисципліна

1. Поняття політико-правової доктрини: етапи її формування структура та функції.
2. Принцип історизму як методологічна засада пізнання сутності політико-правових доктрин в їх становленні і розвитку.
3. Соціальна сутність та загальнолюдські цінності в політичній доктрині.
4. Юридичний підхід до історії політичної та правової думки.

Тема 2.

Зародження та розвиток політико-правових вчень в країнах Стародавнього Сходу, Греції та Риму

1. Ідеї комунізму та тоталітаризму у вченні Платона.
2. Політико-правова теорія Марка Тулія Цицерона.
3. Політико-правові погляди софістів. Природне право Антифона і Гіпія.
4. Політична теорія Аристотеля.
5. Право та справедливість у державно-правових поглядах мислителів Стародавнього Сходу.
6. Правова концепція Сократа.
7. Проблеми управління державними справами у суспільно-політичних поглядах Конфуція.
8. Суспільно-політична думка мислителів Стародавньої Греції раннього періоду.
9. Теорія ідеальної держави Платона.
10. Теорія циклічності суспільно-державного розвитку Полібія.

Тема 3.

Політико-правові вчення доби європейського Середньовіччя

1. Ансельм Кентерберійський та його трактати «Монологіон» або «Розмова із собою», «Прослогіон».
2. Бернард Клервоський та його твори «Про ступені смирення і гордині», «Про любов до Бога», «Про благодать і свободу волі».
3. Кирило Туровський та його твори «Притчі про душу і тіло», «Сказання про чин чорноризця», «Повість про білоризця і чорноризця».
4. Марсілій Падуанський та його твір «Захиснику миру».
5. П'єр Абеляр та його твір «Так і ні».
6. Тома Аквінський та його твори «Сума теології» та «Про правління володарів».
7. Уільям Оккам та його твори «Про таїнство присяги», «Праця в дев'яносто днів», «Трактат про догми Папи Іоанна XXII», «Вісім питань про папську владу», «Роздуми про «Фізику» Аристотеля», «Сума всієї логіки».

Тема 4.

Політичні та правові вчення епохи Відродження та Реформації

1. Жан Боден та його твори «Шість книг про республіку», «Бесіда сімох».
2. Жан Кальвін та його праця «Настанови у християнській вірі».
3. Іван Вишенський та його твір «Книжка».

4. Мартін Лютер та його праці «До християнського дворянства німецької нації», «Про вавилонські вподобання Церкви», «Про Римське папство».
5. Нікколо Макіавеллі та його твори «Володар», «Роздуми щодо першої декади Тіта Лівія», «Про військове мистецтво», «Флорентійські хронічки».
6. Станіслав Оріховський-Роксолан та його концепція природного права.
7. Станіслав Оріховський-Роксолан та його твори «Про целібат» та дві промови «Про турецьку загрозу».
8. Томас Мор та його твори «Утопія» та «Історія Річарда III».
9. Томас Мюнцер та його праці «Дванадцять статей» та «Статейне письмо».
10. Томмазо Кампанелла та його твори «Місто Сонця», «Захист Галілея», «Про відчуття речей і магії», «Переможений атеїзм».

Тема 5.

Політичні та правові вчення Нового часу

1. Бенедикт (Барух) Спіноза та його «Богословсько-політичний трактат».
2. Гуго Гроцій та його трактат «Про право війни та миру».
3. Гуго Гроцій як один із засновників договірної теорії виникнення держави.
4. Джерард Уїнстенлі (Уінстенлі) та його конституційний проєкт «Закон свободи».
5. Джон Лільберн та його твори «Захист природженого права Англії», «Нові кайдани Англії» та «Угода вільного народу Англії».
6. Джон Локк та його книга «Два трактати про правління».
7. Джон Мільтон (Мілтон) та його твори «Ареопагітика», «Втрачений рай», «Обов'язки королів і суддів», «Швидкий і легкий шлях встановлення вільної республіки».
8. Олджернон Сідней та його твір «Міркуваннях про уряд».
9. Політичні та правові погляди українських гетьманів.
10. Томас Гоббс та його твір «Левіафан, або Матерія, форма і влада держави церковної і громадянської».

Тема 6.

Вчення про державу і право західноєвропейського Просвітництва XVIII ст. та періоду боротьби за незалежність США

1. Бенджамін Франклін та його роботи «Міркування про свободу та необхідність, задоволення та страждання», «Автобіографія».
2. Гракх Бабьоф та його програма «Маніфест плебеїв».
3. Джамбатіста Віко та його праці «Про єдину основу та єдину мету загального права», «Про незмінність правознавства», «Засади нової науки про загальну природу націй, завдяки яким виявляються також нові засади природного права народів».
4. Джон Адамс та його роботи «Роздуми про управління», «Виступ на захист конституційного устрою Сполучених Штатів», «Промови Давілі».
5. Жан Жак Руссо та його твори «Роздуми про походження та причини нерівності між людьми», «Про суспільний договір, або Принципи політичного права».
6. Жан Поль Марат та його твори «Кайдани рабства», «План кримінального законодавства», «Проект декларації прав людини та громадянина з наступним планом справедливої, мудрої й вільної Конституції».
7. Максимільєн Робесп'єр та спадщина «Про принципи революційного уряду», «Про принципи політичної моралі», «Про конституцію».
8. Самуель Пуфендорф та його роботи «Основи загального правознавства», «Про право природне й право народів», «Про обов'язки людини й громадянина згідно з природним законом».

9. Семен Юхимович Десницький та його твір «Подання про заснування законодавчої, судової і каральної влади в Російській імперії».
10. Томас Джефферсон та його роботи «Загальний огляд прав Британської Америки», «Нотатки про штат Вірджинія».
11. Томас Пейн та його роботи «Здоровий глузд», «Права людини».
12. Феофан Прокопович та його праці «Регламент, або Статут Духовного Колегіуму», «Правда волі монаршої».
13. Франсуа Марі Аруе (Вольтер) та твори «Філософські листи» та «Філософський словник».
14. Християн Вольф та його роботи «Розумні думки про суспільне життя людей», «Філософ-король і Король-філософ», «Природне право, трактоване науковим методом», «Міжнародне право».
15. Християн Томазій та його роботи «Установлення божественного законодавства», «Основи права природного та народів».
16. Чезаре Беккарія та його твір «Про злочини та покарання».
17. Шарль Луї Монтеск'є та його твори «Загальний трактат про обов'язки», «Роздуми про причини величі римлян та їх занепаду», «Про дух законів», «Захист духу законів».
18. Яків Павлович Козельський та його робота «Філософські пропозиції».

Тема 7.

Політико-правові теорії кінця XVIII – XIX ст.

1. Алексіс Токвіль та його роботи «Про демократію в Америці», «Старий порядок і революція».
2. Георг Гегель та його роботи «Феноменологія духу», «Наука логіки», «Філософія права».
3. Георг Єллінек та його роботи «Система суб'єктивного відкритого права», «Права меншості», «Право сучасної держави», «Загальне вчення про державу».
4. Георг Фрідріх Пухта та його праця «Звичаєве право».
5. Герберт Спенсер та його роботи «Система синтетичної філософії», «Людина проти держави», «Прогрес, його закон і причина».
6. Густав Гуго та його роботи «Підручник з історії римського права», «Підручник і хрестоматія класичного пандектного права», «Підручник природного права», «Підручник з курсу цивілістики».
7. Джон Остін та його роботи «Визначення області юриспруденції», «Лекції про юриспруденцію, або Філософія позитивного закону».
8. Джон Стюарт Мілль та його роботи «Система логіки», «Утилітаризм», «Про свободу», «Представницьке правління», «Основи політичної економії».
9. Ієремія Бентам та його роботи «Принципи законодавства», «Про судові докази», «Деонтологія, або Наука про мораль», «Тактика законодавчих зборів».
10. Іммануїл Кант та його роботи «Критика чистого розуму», «Критика практичного розуму», «До вічного миру. Філософський проект».
11. Клод Анрі Сен-Сімон та його роботи «Вступ до наукових праць XIX ст.», «Промислова система», «Катехізис промисловців», «Нове християнство».
12. Констан де Ребек Бенжамен Анри та його роботи «Про свободу у древніх в її порівнянні зі свободою у сучасних людей», «Курс конституційної політики».
13. Макс Штірнер та його роботи «Єдиний і його власність», «Історія реакції».
14. Максим Максимович Ковалевський та його роботи «Історико-порівняльний метод у юриспруденції і способи вивчення історії права», «Первісне право», «Державне право європейських держав. Курс лекцій», «Походження сучасної демократії».
15. Огюст Конт та його роботи «Курс позитивної філософії», «Система позитивної політики, або Соціологічний трактат про основи релігії людства».

16. П'єр Жозеф Прудон та його роботи «Що таке власність?», «Філософія злиденності», «Війна і мир».

17. Роберт Оуен та його твори «Новий погляд на суспільство, або Досліди про принципи утворення людського характеру», «Про Конституцію общини «Нова гармонія», «Про новий моральний світ».

18. Рудольф Ієрінг та його роботи «Дух римського права на різних ступенях його розвитку», «Боротьба за право», «Мета у праві».

19. Франсуа Фур'є та його роботи «Теорія чотирьох рухів і загальних доль», «Новий промисловий соціетарний світ».

20. Фрідріх Вільгельм Ніцше та його роботи «Грецька держава», «Воля до влади», «Так говорив Заратустра», «По той бік добра й зла».

21. Фрідріх Савінії та його роботи «Право володіння», «Історія римського права у середні віки», «Система сучасного римського права».

Тема 8.

Європейські політико-правові вчення XX – початку XXI ст.

1. Богдан Олександрович Кістяківський та його роботи «Держава правова і соціалістична», «На захист права», «Право як соціальне явище», «Соціальні науки і право. Нариси з методології соціальних наук і загальної теорії права» (1916).

2. В'ячеслав Казимирович Липинський та його роботи «Шляхта на Україні», «Листи до братів-хліборобів», «Україна на переломі».

3. Вільфредо Парето та його робота «Трактат із загальної соціології».

4. Володимир Кирилович Винниченко та його роботи «Відродження нації», «Заповіт борцям за визволення».

5. Володимир Матвійович Гессен та його роботи «Відродження природного права», «Про правову державу», «Теорія правової держави», «Основи конституційної держави».

6. Володимир Старосольський та його роботи «Теорія нації», «Політичне право», «Держава і політичне право».

7. Гаєтано Моска та його роботи «Теорія правління і парламентське правління», «Елементи політичної науки», «Правлячий клас».

8. Ганс Кельзен та його роботи «Чиста теорія права», «Загальна теорія права і держави», «Комуністична теорія права».

9. Гарольд Ласкі та його роботи «Свобода в сучасній державі», «Криза демократії».

10. Герберт Лайонел Адольфус Харт та його роботи «Концепція права», «Право, свобода і мораль», «Покарання та відповідальність», «Есе про юриспруденцію і філософію».

11. Джером Холл та його робота «Інтегративна юриспруденція», «Дослідження з юриспруденції і кримінальної теорії».

12. Джон Мейнард Кейнс та його роботи «Трактат про гроші», «Загальна теорія зайнятості, прибутку та грошей».

13. Джон Фінніс та його робота «Природне право і природні права».

14. Дмитро Іванович Донцов та його роботи «Сучасне політичне положення нації і наші завдання», «Націоналізм», «Дух нашої давнини», «Правда прадідів великих», «Хрестом і мечем».

15. Елвін Тоффлер та його роботи «Футурошок», «Споживачі культури», «Передбачення та передумови», «Адаптивна корпорація», «Метаморфози влади», «Третя хвиля. Від індустріального суспільства до гуманнішої цивілізації».

16. Євген Ерліх та його робота «Основи соціології права».

17. Жак Марітен та його роботи «Інтегральний гуманізм», «Права людини і природний закон», «Людина і держава».

18. Карл Ллевелін та його роботи «Кушч ожини: наше право та його вивчення», «Судові рішення і матеріали у справах про купівлю-продаж», «Юриспруденція: реалізм в теорії і на практиці».

19. Карл Раймонд Поппер та його роботи «Злиденність історизму», «Відкрите суспільство та його вороги».

20. Лев Йосипович Петражицький та його роботи «Нариси філософії права», «Введення у вивчення права і моралі. Основи емоціональної психології», «Теорія держави і права у зв'язку з теорією моралі».

21. Леон Дюгі та його роботи «Держава, об'єктивне право і позитивний закон», «Суспільство, особистість і держава», «Трактат про конституційне право».

22. Мануель Кастельс та його роботи «Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства», «Информационное общество и государство благосостояния: Финская модель».

23. Микола Іванович Міхновський та його конституційний проект «Основний закон «Самостійної України»» Спілки народу України».

24. Микола Сціборський та його роботи «Націократія», «Нарис проекту Основних Законів (Конституції) Української держави».

25. Михайло Андрійович Рейснер та його роботи «Теорія Петражицького, марксизм і соціальна ідеологія», «Держава. Посібник до лекцій із загального вчення про державу».

26. Михайло Іванович Туган-Барановський та його роботи «Теоретичні основи марксизму», «Соціалізм як позитивне вчення».

27. Михайло Сергійович Грушевський та його роботи «На порозі нової України: Гадки і мрії», «Хто такі українці і чого вони хочуть», «Якої автономії і федерації хоче Україна», «Початки громадянства. Генетична соціологія».

28. Моріс Дюверже та його роботи «Політичні партії», «Політичні інститути та конституційне право», «Дволикий Янус: два обличчя Заходу».

29. Моріс Оріу та його роботи «Основи публічного права», «Елементарний підручник з конституційного права».

30. Роберт Даль та його роботи «Вступ у теорію демократії», «Політична опозиція в західних демократіях», «Дилеми плюралістичної демократії».

31. Рональд Дворкін та його роботи «Серйозний погляд на права», «Справа принципу», «Імперія права».

32. Роско Паунд та його роботи «Дух загального права», «Кримінальна юстиція в Америці», «Організація судів», «Завдання права», «Нові шляхи права», «Правники від античності до сучасності».

33. Рудольф Штаммлер та його роботи «Господарство і право з погляду матеріалістичного розуміння історії», «Вчення про правильне право», «Сутність і завдання права і правознавства».

34. Станіслав Северинович Дністрянський та його роботи «Самовизначення народів», «Загальна наука права і політики», «Погляд на теорії права і держави», «Демократія та її майбутнє».

35. Френк Джером Нью та його роботи «Право і сучасна свідомість», «Доля і свобода», «Розгляд справ у суді першої інстанції».

36. Френсіс Фукуяма та його роботи «Кінець історії та остання людина», «Витоки політичного порядку. Від прадавніх часів до Французької революції», «Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії», «Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривдженості».

37. Фрідріх Август Гаск та його роботи «Шлях до рабства», «Конституція свободи», «Право, законодавство та свобода: Нове викладення ліберальних принципів справедливості та політичної економії».

4.1. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ РЕФЕРАТІВ

Вибірковим компонентом занять з навчальної дисципліни «Історія політичних та правових вчень» є підготовка рефератів з найбільш актуальних та складних тем курсу. Реферат не є дослівним переказом тексту підручника або навчального посібника, а являє собою одну з форм наукового дослідження на певну тему, творчо перероблену на основі знайомства зі станом сучасних наукових досліджень (науково-проблемний реферат) або виклад основних положень певних видань чи їх частин (оглядово-інформаційний реферат).

Реферат має бути виконано самостійно. Мета написання реферату полягає у набутті здобувачем вищої освіти знань, вміння та навичок працювати з науковою літературою і нормативно-правовими актами, самостійно аналізувати та узагальнювати матеріал, робити і формулювати власні висновки та пропозиції.

За допомогою рефератів здобувач вищої освіти глибше вивчає найбільш складні проблеми навчальної дисципліни, вчиться правильно оформлювати роботу та докласти результати своєї праці.

Підготовка реферату включає в себе наступні етапи:

1. Вибір теми;
2. Підбір і вивчення спеціальної літератури та нормативно-правових актів;
3. Складання плану реферату;
4. Викладення змісту теми;
5. Оформлення реферату;
6. Усний виклад реферату.

1. Вибір теми.

Здобувач вищої освіти самостійно обирає тему реферату з запропонованого переліку. Допускається закріплення декількох здобувачів вищої освіти за однією і тією ж темою реферату. В такому разі на заняттях один з них доповідає, а інші виступають з доповненнями чи уточненнями. Здобувач вищої освіти може в обсязі навчальної програми дисципліни сам запропонувати тему реферату, узгодив її з викладачем. При виборі теми здобувачу вищої освіти слід керуватися своїми інтересами до певної проблеми, можливостями підбору літератури та інше.

2. Підбір і вивчення спеціальної літератури.

Роботу над рефератом потрібно починати з вивчення стосовно обраної теми відповідного розділу підручника, навчального посібника, конспекту лекції. Після того як загальне уявлення про обрану тему склалося, здобувачу вищої освіти слід приділити серйозну увагу підбору і вивченню літератури, орієнтовний список якої наведено після кожної теми. Однак запропонований перелік джерел не повинен зв'язувати ініціативу здобувача. Він може та мусить використовувати інші роботи, самостійно підібрані внаслідок вивчення бібліографії за обраною проблематикою.

Вивчаючи ту чи іншу наукову працю, здобувач вищої освіти повинен сприймати її крізь призму тих основних проблем, що їх вирішував автор. Без усвідомлення проблеми неможливо виділити головне й істотне, важко відокремити тезу від аргументів і практично неможливо перебороти формальне ставлення до змісту досліджуваної праці.

3. Складання плану реферату.

Після ознайомлення з літературою здобувач вищої освіти складає план реферату, в якому конкретизує питання обраної теми та який включає в себе:

1. Вступ;
2. Основну частину (виклад змісту теми);
3. Висновки;
4. Список використаної літератури.

Вступ є обов'язковою частиною реферату, в якому стисло обґрунтовується актуальність, наукова і практична значимість обраної теми, вказується на її місце у структурі курсу, формулюються цілі дослідження.

Основна частина реферату складається з розділів та підрозділів, в яких мають бути послідовно розглянуті всі питання теми. При цьому слід мати на увазі, що кількість розділів та підрозділів не регламентується, але недоцільно їх робити невеликими за обсягом. Якщо матеріал важко розбити на декілька частин через його тісну змістовну і логічну послідовність, розділ можна не розбивати на підрозділи.

При визначенні назв розділів і підрозділів необхідно знати, що назва розділу не може повторювати назву теми роботи, а назва підрозділу повторювати назву розділу.

Заключна частина реферату має містити висновки, в яких формулюються результати дослідження, оцінки проаналізованого матеріалу, пропозиції чи рекомендації з досліджуваної проблематики.

Вступ і висновки реферату разом не повинні перевищувати одну чверть його обсягу.

4. Викладання змісту теми.

Після підбору і вивчення літератури, визначення плану реферату слід приступити до узагальнення та систематизації зібраного матеріалу. Виклад матеріалу повинен бути чітким, логічним та послідовним. Викладати матеріал у рефераті рекомендується у безособовій формі висловлювання (наприклад, «вважаємо», «думаємо», «рахуємо» та інше). Необхідно вживати терміни, властиві даній науці, уникати незрозумілих понять та складних граматичних оборотів.

Допускається змінювати терміни, окремі слова і словосполучення прийнятими текстовими скороченнями, значення яких зрозуміле з контексту реферату. При використанні цитат з літературних та наукових джерел слід пам'ятати, що вони необхідні для підтвердження думки автора реферату, або ж для висловлювання своєї думки на протигагу іншій. Занадто зловживати ними не слід. Здобувачу вищої освіти доцільно звернути увагу на такі характерні недоліки, які трапляються при написанні реферату і які можуть привести до незадовільної оцінки:

- механічне, дослівне переписування використаної літератури;
- поверховий, не аргументований виклад основних теоретичних положень;
- невідповідність між змістом роботи та її планом;
- абстрактний виклад теми, відсутність посилань;
- недбалість і неграмотність викладу.

Отже, основними вимогами до написання реферату є вміння виділяти головні теоретичні питання і роз'яснювати їх на конкретному матеріалі, логічно та послідовно розкривати зміст теми, використовуючи при цьому сучасну юридичну літературу.

5. Оформлення реферату.

Здобувач вищої освіти повинен пам'ятати, що через оформлення реферату, його зовнішній вигляд, викладач формує першу думку про зміст матеріалу. Тому кожному здобувачу вищої освіти необхідно опанувати техніку й етику оформлення наукової праці та дотримуватись стандартних вимог, які висуваються щодо рефератів.

Починається робота з титульного листа, який оформлюється згідно зі зразком. Після титульного листа, на другій сторінці реферату подається план роботи. Кожна структурна частина роботи повинна починатися з нової сторінки та мати заголовок, який відповідає плану реферату. Заголовки слід розташовувати посередині рядка і друкувати великими літерами без крапок в кінці, не підкреслюючи. Якщо заголовок складається з двох і більше речень, тоді їх розділяють крапкою.

Перенесення слів у заголовок не допускається. Відстань між заголовком і подальшим чи попереднім текстом має бути не менше ніж три інтервали, якщо реферат виконаний рукописним або машинописним способом, та не менше ніж два інтервали, якщо робота виконана за допомогою комп'ютера.

Розділи слід нумерувати арабськими цифрами без крапок в кінці. Підрозділи повинні мати порядкову нумерацію у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номеру розділу і порядкового номеру підрозділу, відокремлених крапкою (наприклад – 1.1, 1.2).

Усі сторінки, починаючи з третьої, послідовно нумеруються з проставленням арабських цифр за загальним правилом у верхньому правому куті, без крапки в кінці.

Слід мати на увазі, що першою сторінкою реферату є титульний лист, на якому нумерація сторінки не ставиться, але враховується при нумерації наступних сторінок. Реферат пишеться чітким, розбірливим почерком, або друкується на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (розмір 210x297 мм) через півтора міжстрокових інтервали (для комп'ютера), з обов'язковим додержанням при цьому такої ширини полів: зверху і знизу – 20 мм, зліва – 25-30 мм, справа – 10 мм.

На одній сторінці повинно бути не більше 32-40 рядків. Загальний обсяг реферату не повинен перебільшувати 12 друкованих сторінок тексту через 1,5 інтервали.

Робота повинна бути зброшурована і підшита. На останній сторінці ставиться число, місяць та рік виконання роботи, а також підпис виконавця. Оформлення списку використаної літератури є важливою складовою написання реферату.

В список включаються тільки ті джерела, які використовувались при написанні реферату або на які зроблено посилання у самій роботі. Список літератури в загальний обсяг реферату не включається, але нумерація сторінок продовжується.

До спеціальної літератури відносяться монографії, підручники, навчальні посібники, наукові статті та ін. Дані джерела розміщуються в алфавітному порядку назв або прізвищ перших авторів. Необхідно записувати джерела у відповідності до вимог бібліографічного опису літератури. Важливе значення має правильне оформлення посилань на джерела та матеріали, які здобувач вищої освіти використовує при написанні реферату. Рекомендується наступний варіант оформлення посилань. Нумерація усіх посилань з визначенням номера джерела даного посилання у списку використаної літератури. У такому разі посилання оформлюється у квадратних дужках з вказуванням сторінки.

6. Усний виклад реферату.

Після написання реферату здобувач вищої освіти повинен його зміст доповісти на занятті. Здобувач вищої освіти впродовж п'яти хвилин має викласти основні положення розділів та підрозділів реферату, розкрити сутність роботи, зробити висновки. Після виступу, при необхідності, відповісти на запитання викладача та інших учасників заняття.

За результатами обговорення написаного і докладеного реферату здобувачу вищої освіти виставляється відповідна кількість балів, які враховуються при виставленні підсумкової оцінки з навчальної дисципліни «Історія політичних та правових вчень».

4.2. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ-ДОПОВІДЕЙ (З ВИКОРИСТАННЯМ MICROSOFT POWER POINT)

Мультимедійна презентація-доповідь – це інструмент, що дозволяє передавати інформацію у візуалізованому, схематичному вигляді, що підвищує її цінність.

1. Загальні вимоги:

1.1. Наявність титульного слайда, на якому зазначаються: тема доповіді, ПІБ здобувача вищої освіти, група, спеціальність (освітня Програма);

1.2. Дотримання єдиного стилю оформлення усіх слайдів; дотримання прийнятих правил орфографії, пунктуації, скорочень і правил оформлення тексту (відсутність точки в заголовках тощо);

1.3. Перелік використаних джерел (на останньому слайді); обсяг не менше 15 слайдів.

2. Вимоги до дизайну:

2.1. Використання не більше трьох кольорів на одному слайді (один для фону, другий для заголовків, третій для тексту);

2.2. Під час вибору кольору тексту та заливки діаграм дотримуватись правила трьох кольорів – використовувати три основні кольори та їх відтінки;

2.3. Уникати зміни фону слайдів (у виключних випадках, використовувати комфортні тони).

3. Вимоги до вмісту слайдів:

3.1. На слайді бажано подавати одне ключове поняття, 7–8 рядків тексту; одну діаграму з аналітичним коментарем; одну схему SmartArt; зміст презентації має відповідати меті та завданням доповіді;

3.2. Розташування інформації на слайді – переважно горизонтальне, зверху вниз по головній діагоналі;

3.3. Найбільш важлива інформація має розташовуватися в центрі екрана;

3.4. Якщо на слайді картинка – напис розміщується під нею.

4. Вимоги до тексту:

4.1. Стислість і лаконічність викладу;

4.2. Максимальна інформативність тексту;

4.3. Для подання текстового матеріалу використовувати шрифт з розміром – 20-24 пт;

4.4. Форматувати текст по ширині.

5. Вимоги до візуального й анімаційного ряду:

5.1. Матеріал має бути структурований, у тому числі в схемах та організаційних діаграмах;

5.2. Матеріал у разі потреби підкріплювати доречними графічними зображеннями та відео-фрагментами;

5.3. Цифрові дані краще подавати у вигляді таблиць та діаграм;

5.4. Якість зображення (чіткість фотографії, картинки тощо);

5.5. Якість музичного ряду (за потреби);

5.6. Ефекти анімації застосовувати для акцентування уваги на визначених моментах, поетапного виведення вмісту слайда на екран, для демонстрації руху або послідовності дій.

РОЗДІЛ 5. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ СКЛАДАННЯ ЕКЗАМЕНУ

1. В чому суть політико-правових ідей раннього соціалізму.
2. В чому суть теорії всесвітньої монархії Д. Аліг'єрі.
3. Визначте головні положення вчення про право та державу Ш. Монтеск'є.
4. Визначте головні положення вчень класиків американської демократичної традиції:
Б. Франкліна, Т. Пейна, Т. Джефферсона.
5. Дайте коротку характеристику політико-правовим ідеям Реформації.
6. Дайте характеристику політичній програмі Вольтера.
7. Дайте характеристику політичному вченню Н. Макіавеллі.
8. Дайте характеристику теорії народного суверенітету Ж.Ж. Руссо.
9. Назвіть головні положення вчення Г. Гегеля про право і державу.
10. Назвіть головні положення вчення І. Канта про право і державу.
11. Назвіть головні положення політико-правових поглядів Д. Лільберна.
12. Назвіть головні положення політико-правових поглядів Д. Мільтона.
13. Назвіть головні положення політико-правових поглядів Д. Уінстенлі.
14. Назвіть головні положення політико-правових поглядів Т. Мора.
15. Назвіть головні положення проекту слов'янського союзу Кирило-Мефодіївського товариства.
16. Назвіть головні положення сучасних концепцій природного права.
17. Назвіть головні толки мусульманського права та розкрийте їх розуміння «держави» і «права».
18. Охарактеризуйте вчення Т. Гоббса про державу і право.
19. Охарактеризуйте головні політико-державницькі програми гетьманів України.
20. Охарактеризуйте політико-правові погляди А. де Токвілля.
21. Охарактеризуйте політико-правові погляди А. де Сен-Сімона та Р. Оуена.
22. Охарактеризуйте політико-правові погляди Д. Віко.
23. Охарактеризуйте політико-правові погляди Дж. Мілля.
24. Охарактеризуйте політико-правові погляди римських стоїків.
25. Охарактеризуйте політико-правові погляди Ч. Беккарія.
26. Охарактеризуйте положення вчення Т. Аквінського про державу і право.
27. Охарактеризуйте положення ранніх вчень в давньогрецькій філософії щодо «держави» та «права».
28. Охарактеризуйте проекти і програми українських мислителів М. Драгоманова та І. Франка.
29. Проаналізуйте вчення Дж. Локка про право і державу.
30. Проаналізуйте вчення Цицерона про державу і право.
31. Проаналізуйте головні положення вчень про право та державу мислителів німецького та італійського Просвітництва.
32. Проаналізуйте головні положення політико-правових думок американських федералістів (О. Гамільтон, Д. Медісон, Д. Адамс, Д. Маршал).
33. Проаналізуйте політичні і правові ідеї християнства.
34. Проаналізуйте положення аристократичної концепції держави і права Ф. Ніцше.
35. Проаналізуйте положення вчення Г. Гроція про право і державу.
36. Проаналізуйте положення марксистського вчення про державу і право.
37. Проаналізуйте положення природно-правової теорії Б. Спінози.
38. Проаналізуйте суть теорії еліт.
39. Розкрийте суть «інтегративної юриспруденції».
40. Розкрийте суть вчення Ж. Бодена про державу і право.
41. Розкрийте суть «чистої теорії права» Г. Кельзена.
42. Розкрийте суть державно-правових ідей якобінців Ж. Марата та М. Робесп'єра.

43. Розкрийте суть історичної школи права.
44. Розкрийте суть концепції поділу суспільств на «закриті» та «відкриті» К. Поппера.
45. Розкрийте суть концепції правлячого класу Г. Моска.
46. Розкрийте суть концепції соціальної держави і політики загального благоденства.
47. Розкрийте суть концепції Т. Кампанелли.
48. Розкрийте суть націократичної моделі української державності.
49. Розкрийте суть національно-демократичної моделі української державності.
50. Розкрийте суть неотомізму Ж. Марітена.
51. Розкрийте суть органічної теорії походження держави Г. Спенсера.
52. Розкрийте суть поглядів на сучасну державу і право Т. Парсонса, Ф. Фукуями, М. Кастельса та Е. Тоффлера.
53. Розкрийте суть проекту реформ державних і правових установ С. Десницького.
54. Розкрийте суть психологічної теорії права Л. Петражицького.
55. Розкрийте суть розуміння держави і права в поглядах давньокитайських мислителів.
56. Розкрийте суть соціологічної школи права та правового реалізму.
57. Розкрийте суть теорії солідаризму Л. Дюгі.
58. Розкрийте суть філософського та юридичного позитивізму.
59. Розкрийте суть формально-догматичної та соціологічної концепції права.
60. Розкрийте суть юридичного позитивізму у XX ст.

РОЗДІЛ 6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

6.1. ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Безродний Є.Ф., Ковальчук Г.К, Масний О.С. Світова класична думка про державу і право. Київ: Наукова думка, 1999. 156 с.
2. Дудченко Г.М., Овдієнко П.П. Історія політичних і правових вчень: навчально-методичний посібник. Ніжин : Видавництво НДПУ ім. М.Гоголя, 2004. 44 с.
3. Забзалюк Д.Є. Історія вчень про державу і право. Навчально-методичний посібник у схемах. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 58 с.
4. Зозуля Є.В., Туренко О.С., Іванов І.В. Історія вчень про державу і право : навчальний посібник. Херсон: «Олді-Плюс», 2018. 308 с.
5. Історія вчень про державу і право. Курс лекцій. Харків: Одиссей, 2008. 187 с.
6. Історія вчень про державу і право: підручник / за ред. проф. Г.Г. Демиденка, проф. О.В. Петришина. Харків: Право, 2009. 256 с.
7. Кормич А.І. Історія вчень про державу і право: навчальний посібник. Київ: Правова єдність, 2009. 312 с.
8. Кухта Б.Л. З історії української політичної думки: Київ: Генеза, 1994. 368 с.
9. Марчук В.П., Марчук Г.В. Історія політичних і правових вчень : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Персонал, 2009. 480 с.
10. Осауленко О.І., Осауленко А.О., Гіжевський В.К. Історія вчень про державу і право : посібник для підготовки до іспитів. Київ, 2010. 194 с.
11. Ткач Т.П. Історія вчень про державу і право: навчально-методичний посібник. Київ: Інститут кримінально-виконавчої служби, 2014. 229 с.
12. Ханстантинов В.О. Практикум з історії політичних і правових вчень : навчальний посібник. Миколаїв: МНАУ, 2014. 200 с.
13. Шульженко Ф.П. Історія політичних і правових вчень. Підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 364 с.
14. Яремчук В.Д. Історія політичних і правових вчень: схеми, дефініції, джерела та персоналії : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 380 с.

6.2. ДОПОМІЖНА ЛІТЕРАТУРА

15. Карась А. Філософія громадянського суспільства в класичних теорія і некласичних інтерпретаціях: Монографія. Київ; Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 520 с.
16. Колісниченко А.І. Історія держави і політико-правових вчень Стародавньої Греції та Риму: навчальний посібник. Миколаїв: МФ НаУКМА, 2002. 274 с.
17. Потульницький В.А. Теорія української політології: курс лекцій. Київ: Либідь, 1993. 192 с.
18. Рікер П. Ідеологія та утопія. Київ: Дух і Літера, 2005. 386 с.
19. Філософія права / за ред. Д. Фейнберга, Д. Коулмена. Київ: «Основи», 2007. 868 с.
20. [A New Handbook of Political Science](https://www.questia.com/read/64784389/a-new-handbook-of-political-science) By Robert E. Goodin; Hans-Dieter Klingemann Oxford University Press, 1998 URL: <https://www.questia.com/read/64784389/a-new-handbook-of-political-science>

РОЗДІЛ 7. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ

1. http://adhdportal.com/book_3128.html
2. http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8497/Kormych_Istoriya%20vchen_2009.pdf?sequence=1
3. <http://librarium.onlinewebshop.net/pravo/ist-vchen/10/istoriya-politichnih-pravovih-vchen-orach.html>
4. http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009_2/IVDP_Demidenko_2009.pdf
5. <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-29.html>
6. <http://pravoznavec.com.ua/books/241/23/>
7. <http://radnuk.info/pidrychnuku/istoriya-vchen/446-andrycyak.html>
8. <http://rua.pp.ua/istoriya-politicheskikh-pravoviyh-ucheni-ucheb.html>
9. <http://studies.in.ua/ru/shpora-ippu.html>
10. <https://buklib.net/books/21871/>
11. <https://knigi.studio/pravoviyh-politicheskikh-istoriya/shpargalki-istoriji-politichnih-pravovih.html>
12. https://stud.com.ua/30457/politekonomiya/istoriya_politichnih_i_pravovih_vchen
13. <https://studfile.net/preview/5650393/>
14. <https://www.twirpx.com/file/349978/>
15. Аудіокнига українською «Державець» Нікколло Мак'явеллі (<https://www.youtube.com/watch?v=thaK9PnTJdQ>);
16. Відео лекція «История политических и правовых учений» (лекция 3) (<https://www.youtube.com/watch?v=h4f-8FnJ2bE>);
17. Відео матеріал «XISTORY – Максиміліан Робесп'єр» (<https://tydyvy.com/video/DylDMFI>);
18. Відео матеріал «Іван Франко – одержимий культом праці для народу. Велич особистості. травень 2015» (<https://www.youtube.com/watch?v=PbVCraaVsmw>);
19. Відео матеріал «Історична правда з Вахтангом Кіпіані: В'ячеслав Липинський» (<https://www.youtube.com/watch?v=kUOorPbiN34>);
20. Відео матеріал «Історія розвитку концепції прав людини. Частина 2» (<https://tydyvy.com/video/DylEB1s>);
21. Відео матеріал «Історія української політичної думки» (https://www.youtube.com/watch?v=bGNu_SAZipc);
22. Відео матеріал «Лекції про Тому Аквінського. Андрій Баумейстер в ІРн св. Томи Аквінського» (http://institutum-philosophiae-kijoviensis.blogspot.com/2017/03/blog-post_10.html);
23. Відео матеріал «Як Мартін Лютер Кінг змінив ганебне ставлення світу до чорношкірих: захоплива історія» (https://24tv.ua/yak_martin_lyuter_king_zminiv_ganebne_stavlennya_svitu_do_chornoshkirih_zahopliiva_istoriya_n1100229);
24. Відео ролик «Українське право в особах: Сокурєнко Володимир» (<https://www.youtube.com/watch?v=CS8Tf9AceS8>);
25. Відео ролик «Час истины – 19-й век – Европа – Либералы и консерваторы» (<https://www.youtube.com/watch?v=1aSRkUARYyM>)
26. Відео матеріал «Велич особистості 21.09.15 Михайло Драгоманов» (<https://www.youtube.com/watch?v=r3QC8eIbOC0>);
27. Відео матеріал «500 років Реформації 31.10.2017» (<https://pravdatut.lviv.ua/programs/tochka-poglyadu/500-rokiv-reformatsiyi-31-10-2017>).
28. http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3102/1/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D1%83%D0%BC-2014_%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%BA.pdf